

Голуб Н.Б.,
*доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка відділу навчання
української мови та літератури
Інститут педагогіки НАПН України*

РОЗВИВАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕКСТІВ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ШКОЛІ

Розвиток особистості – це ключові слова мети і результату освітнього процесу. Запуск і безперебійну роботу механізму розвитку забезпечують його складники: розвиток мислення, мовлення, уваги, пам'яті, емоційного світу, мовного чуття, мовного смаку та ін.

Ефективним засобом реалізації освітніх завдань на уроці української мови є текст. Систематична комплексна робота з текстом сприяє раціональному використанню часу й розв'язанню багатьох нагальних проблем загальної середньої освіти. Проілюструємо це на матеріалі шкільних підручників української мови авторського колективу відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України. Автори підручників (Бондаренко Н., Голуб Н., Горошкіна О., Новосолова В., Ярмолюк А., Шелехова Г.) максимально оновили банк текстів для підручників, зосереджуючи увагу на інформаційності, новизні, досконалості й образності викладу, відповідності віковій й запитам школярів, тематичній, жанровій і стильовій різноманітності тощо. З метою заохочення до читання використано цитати (уривки) творів відомих (Гридіна С., Дочинця М., Костенко Л., Крищенко В., Любки А., Роздобудько І., Слабошпицького М., Стельмаха М. та ін.) і нових для широкого учнівського загалу (Данилюк Н., Жайворона М., Низового І., Потопляк Г., Царук А., Янушевич Н. та ін.) авторів.

На розвиток мислення спрямовано складні запитання до текстів і речень, що передбачають виконання низки мисленнєвих операцій («Який зв'язок між пробаченням і станом здоров'я людини?», «Чим відрізняються *люди* і *людці*?», «Назвіть місця, про які ви теж могли б сказати, що там *потрапляєш* у казку», «Чи згодні ви з думкою А. Любки, що в липні «нічого не відбувається й немає куди себе подіти»?», «Кому притаманні «крила, що й неба для них не досить»?»). Водночас із метою запобігання недолікам кліпового мислення пропонуємо такі види завдань до текстів: прочитати невеликий за обсягом текст і переказати; виявити в тексті проблему й сформулювати її; запропонувати способи й шляхи розв'язання проблеми й обговорити їх.

На кожному уроці передбачено привернення уваги до окремих слів (перекотиполе, затятий, тяглість, горнятко, галуззя, крилатий, культовий, легіт, літепло, легковажити, обрус, кичера, жереп, одіозний, дедалі, навдивовижу, гамувати, зарадити, мерщій, подейкувати, нидіти, плесо та ін.), словосполучень (натхненні слова, глухість до чужого

горя, чужинні слова кострубаті, продовжити мові життя, оглушений словами, забити серце намулом, контролювати свої думки, інформаційна отрута, слухати ранок, дрібні радощі тощо), речень («Ми – те, що нас оточувало з дитинства», «Дивись душею», «І душі заростають, мов стежки, якщо вони нікуди не спрямовані»), що сприяє розширенню кругозору, мовної картини світу, збагаченню активного словника, формуванню мовного чуття й мовного смаку, упевненості в собі, стимулюванню бажання спілкуватися.

Уява дитини живить її творчий потенціал, стимулює допитливість, зміцнює пам'ять, тому запропоновано низку запитань і завдань, як-от: «Із чим асоціюється у вас хата, рідна домівка?», «Згадайте яскраві картинки вашого дитинства», «Уявіть та опишіть цей куточок природи в улюблену для вас пору року», «Уявіть та опишіть, що залишилося поза межами тексту», «Що ви уявили, читаючи цей текст?», «Намалюйте образ, із яким у вас асоціюється цей текст», «Що б ви зобразили на полотні осені, якби мали хист художника?».

Звернення до почуттів дитини сприяє розвитку емоційного інтелекту. Цей напрям є важливим складником експериментальної методики, покладеної в основу підручників, про що свідчать такі, наприклад, завдання і запитання: «Чи вмієте ви дивуватися?», «Як ви виражаєте своє здивування?», «Які твори мистецтва здатні поліпшувати ваш настрій?», «Чи зрозуміле вам відчуття повного щастя?», «Назвіть слова у тексті, що пригнічують ваш настрій», «Уявіть себе на місці людини, чию записку показали всім. Як ви почуватиметеся?», «Які емоції у вас асоціюються з дощем?», «Що надихає вас у житті?», «Назвіть деталі в тексті, що викликають найбільше захоплення».

Насамкінець зазначимо, що, крім згаданих вище завдань, добірний текст на уроці української мови має значно ширший спектр можливостей, адже сприяє ненав'язливому залученню учнів до духовного багатства нашого народу; формує внутрішню потребу читати й збагачувати себе прочитаним; підвищує пізнавальний інтерес; поліпшує якісні характеристики мовлення; розвиває навички осмисленого читання; створює умови для організації групової роботи; розвиває навички естетичного сприйняття мови; реалізує міжпредметні зв'язки на уроці; створює умови для пошуку й осмислення проблеми; формує навички дбайливого ставлення до мови і свого мовлення тощо.

Література.

1. Українська мова: підручник для 9 класу загальноосвітніх закладів / Голуб Н.Б., Ярмолюк А.В. К.: Педагогічна думка, 2017. 308 с.
2. Українська мова: підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти (рівень стандарту) / Голуб Н.Б., Новосьолова В.І. К.: Педагогічна думка. 2018. 200 с.
3. Українська мова: підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти (рівень стандарту) / Голуб Н.Б., Горошкіна О. М., Новосьолова В.І. К.: Педагогічна думка. 2019. 232 с.